

ОСВІТА ДЛЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ОСВІТИ

Проаналізовано проблеми використання методологічного змісту теорії стійкого розвитку у процесі становлення постнекласичної освіти. Обґрунтовано роль освіти для сталого розвитку для ефективного управління освітніми змінами.

Ключові слова: стійкий розвиток, постнекласична освіта, філософія освіти.

Михайло РОМАНЕНКО

Ректор
Дніпропетровського
обласного Інституту
підприємства
педагогічної освіти,
доктор філософ-
ських наук,
професор

Стратегія стійкого розвитку країни дійсно системно об'єднала три головних компоненти: економічний, природоохоронний і соціальний. Проте практика показує, що їх реалізація можлива лише через зміни в цінностях, компетенціях, мислових орієнтирах людини. Економічний підхід полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів і застосуванні

ресурсозберезувальних технологій, що вимагає і нових технологічних підходів, і нових способів економічного мислення. З погляду екології, стійкий розвиток повинен забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери. І тут мова також іде про формування нової системи світогляду, нових цінностей коєволюції людства та природи, ноосферного мислення, про яке говорив ще В. Вернадський. Соціальна складова зорієнто-

вана на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. А це неможливо без формування нових комунікаційних здатностей, формування в кожній людині цінностей толерантності, соціальної справедливості, полікультурності.

Роль виключно управлінських важелів тут є дещо обмеженою в силу специфіки самої стратегії стійкого розвитку. На сьогодні внесок політичного та державного управління в стійкість розвитку країни, регіону, світового співтовариства має оцінюватися позитивною динамікою змін темпів росту корисної потужності країни в умовах, коли ця ж тенденція характерна і для всього суспільства загалом. Тільки в цьому випадку може бути забезпечено стійкий розвиток сучасної цивілізації і кожної окремої країни. Відповідно до концепції й керівних документів ООН кожна країна самостійно розробляє й реалізує, а значить – і відповідає за свою національну програму стійкого розвитку. Із цією метою в багатьох країнах створені громадські організації, які й покликані бути про-

відниками ідей і каналом зв'язку між ООН і різними соціальними групами у відповідних країнах. Такі зв'язки теоретично мають забезпечити узгодження політичної стратегії розвитку кожної країни з глобальними цілями стійкого розвитку, які підтримуються міжнародними організаціями.

Однак, як правило, державні органи, відповідальні за розробку й реалізацію програм стійкого розвитку, у країнах відсутні, а тому звичайно відсутня і державна політика в області стійкого розвитку. А там, де вона все-таки присутня, державне управління не забезпечене технологією проектування стійкого розвитку. Навіть дії, спрямовані на упровадження управлінської методології та технології стійкого розвитку, реалізуються традиційними механізмами державного управління, що практично зводить нанівещ зусилля з модернізації державної політики в цьому напрямі. По суті, сьогодні відсутній організаційний суб'єкт управління стійким розвитком на державному рівні. Свідченням цього є і процес розробки та прийняття концептуально-стратегічних засад державного управління стійким розвитком в Україні [1].

На загальноцивілізаційному рівні ситуація також далеко не однозначна. Існує схильність розвинених країн інтерпретувати стійкий розвиток як управлінську стратегію забезпечення існуючого розподілу ресурсів та їх споживання на користь так званого „золотого мільярду” людства. Це викликає серйозну критику з боку інших учасників міжнародних відносин, у тому числі і в нашій країні. Очевидно, що в управлінні стійким розвитком мають бути покладені закони розвитку людства, з якими необхідно погоджувати політичні цілі, рішення й дії. Їх можна зрозуміти й використати як керівництво до дії при розробці стратегії стійкого розвитку людства. Якщо цього не відбудеться найближчим часом, людство очікують критичні ситуації, наслідки яких значно перевершують збиток від усіх війн, що мали місце в історії [2].

Усе це призводить до того, що на перший план виходять не чисто управлінсько-економічні, а соціокультурні завдання впровадження моделі стійкого розвитку як на національ-

ному, так і на загальноцивілізаційному рівні. Відповідно стратегія переходу до стійкого розвитку на державному рівні вимагає передусім змін у системі навчання та виховання і відповідно трансформації на засадах стійкого розвитку освітньої галузі. Саме тому програма стійкого розвитку освіти Дніпропетровщини розглядається нами як механізм вирішення не лише освітніх проблем, а й усього комплексу завдань, які стоять перед регіоном у процесі формування сучасної економіки та соціальної сфери.

Особливості програми стійкого розвитку освіти регіону в тому, що вона містить у собі два основні компоненти. *По-перше*, це власне зміни в самій системі освіти. Вони стосуються впровадження нового змісту навчання у вигляді нових ціннісних орієнтирів освітньої діяльності, нових спецкурсів, нових форм та методів роботи. *По-друге*, це інновації в системі державного управління освітою в регіоні. Мова йде про розробку технології переходу до управління на засадах стійкого розвитку від окремого освітнього закладу до регіону з розробкою та упровадженням

Постановка проблеми. Перехід до стійкого розвитку сьогодні є однією з принципових цілей державної політики. Проте звичайно мова йде про економіку, соціальну сферу, екологію. На Дніпропетровщині ж одним з пріоритетів у цій царині є саме стійкий розвиток освіти. Це пояснюється специфікою впровадження засад сталого розвитку як принципово нової основи формування соціальних відносин постіндустріального зразка.

Стан дослідження проблеми. Проблеми освіти для стійкого розвитку досліджуються в роботах Н.Вашекіна, О.Висоцької, Н.Касимова, А.Урсула та інших вітчизняних і зарубіжних авторів. Загалом визначено роль концепції освіти для стійкого розвитку як інтегративної основи трансформування сучасної освіти на засадах постіндустріалізму. Однак її аналіз у контексті філософії освіти та методологічних засад становлення постнекласичної освіти залишається периферійним аспектом наукових розвідок.

Мета дослідження. Визначення ролі освіти для стійкого розвитку в процесі інтеграції змісту постнекласичної освіти.

відповідних систем заходів у межах адміністративного реформування. Слід сказати, що в області вже розроблено програми переходу до управління стійким розвитком освіти на рівні багатьох районів та міст. На базі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти здійснюється програма навчання керівників загальноосвітніх шкіл, за результатами якого розробляються проекти переходу до стійкого розвитку кожної школи області. Обласна програма освіти для стійкого розвитку є механізмом формування управління галузю на рівні всієї області.

Програма переходу до розвитку освіти регіону на засадах стійкого розвитку носить експериментальний характер. Хоча теоретичні положення такого розвитку є загальновідомими, а в Європі з 2005 року реалізується 10-річчя освіти для стійкого розвитку, власне формування практичних механізмів реалізації освіти для стійкого розвитку носить експериментальний характер. В області здійснюється експериментальний проект загальноукраїнського рівня „Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджальної освіти для стійкого розвитку на термін 2009-2015 рр.”. У проекті вже 2 роки беруть участь 60 шкіл регіону, ще приблизно стільки ж приєднується до нього щороку, на їх базі відпрацьовуються конкретні форми впровадження змісту, цінностей освіти для стійкого розвитку та принципи ефективного управління стійким розвитком освітніх закладів у контексті реальної ситуації в регіоні. Органи державного управління Дніпропетровщини при цьому виконують завдання не лише ініціювання та підтримки експериментальної діяльності, а й її відповідного кадрового, фінансового, нормативного забезпечення. Це стимулює інноваційну діяльність державних службовців на всіх рівнях, оскільки без новаторства неможливо вирішити ті проблеми, які постають у процесі здійснення експерименту [3].

Цікавим є сам термін „випереджальна освіта для стійкого розвитку”. У сучасних умовах важко чисто адміністративними чи організаційними заходами забезпечити реалізацію довгостро-

кових проектів – таких, як перехід на засади стійкого розвитку економіки чи всього суспільства. Дуже багато факторів, які практично неможливо спрогнозувати чи змоделювати. Тому єдиним виходом у цій ситуації є звернення до розвитку самого людського потенціалу. Загальним лейтмотивом випереджальної освіти для стійкого розвитку є пріоритетність завдання створення передумов для максимального саморозкриття особистості – як в освітньому процесі, так і в подальшому житті. Якщо ми не можемо чітко спланувати системні соціальні процеси, то потрібно за рахунок освіти забезпечити формування творчих особистостей – такі люди своєю діяльністю забезпечать вирішення проблем, що стоять перед суспільством у процесі переходу до стійкого розвитку. Випереджальна освіта – це освіта, зорієнтована на вирішення не лише сьогодишніх, а й перспективних проблем суспільства, упередження тих проблемних ситуацій, які можуть виникнути, за рахунок формування відповідних компетенцій та смислотитетивних орієнтирів людей. По суті, освіта у вигляді світогляду та знань людей формує майбутнє суспільство стійкого розвитку – це і є смисл випереджальної освіти [4].

Ми вважаємо, що саме за рахунок пріоритетного розвитку освіти зможемо вирішити соціально-економічні проблеми. Але не просто освіти, а освіти, зорієнтованої на цінності стійкого розвитку та активний вплив на формування відповідних життєвих орієнтирів людей і соціальних відносин суспільства. Ми маємо зрозуміти, що відтворення освітою стандартів індустріально-капіталістичної економіки веде нас у глухий кут. Країни „великої вісімки”, за винятком Канади, незважаючи на те, що за абсолютними обсягами ВВП вони лідирують у світі, за якісними характеристиками розвитку економіки, поновлення ресурсів навколишнього середовища й розвитку соціального капіталу перебувають у другому-третьому десятку країн світу. Іншими словами, розвинені економіки цих країн не створюють достатньо сприятливого середовища для життя людей.

Освіта для стійкого розвитку, зорієнтована на людину та її потреби у

сприятливому природному і соціальному середовищі, породжує і суспільство, зорієнтоване на людину. Саме цим шляхом – від освіти та формування нових цінностей до нової якості життя – йдуть світові лідери в царині формування суспільства стійкого розвитку, здатного вирішити глобальні проблеми сучасності, перш за все країни Скандинавії. Починаючи з 90-х років минулого століття, ці країни активно будували в себе модель „екологічної економіки” й „економіки знань”, використовуючи перш за все освітні ресурси. Вони почали масово виробляти нові знання, „екосистемні” товари й послуги, а потім включили у свою стратегію ще один продуктивний фактор розвитку і результат діяльності освітньої системи – соціальний капітал [5].

Тому на сьогодні це країни з добре гармонізованими складовими стійкого розвитку. Базові галузі промисловості цих країн не зорієнтовані на використання значних природних ресурсів і дешевої робочої сили. Їхня характерна риса – домінування в структурі доданої вартості їхніх економік значної частини інтелектуальної й високотехнологічної праці. Всі ці країни перебувають серед світових лідерів за індексами екологічного виміру, конкурентоздатності й за індексом суспільства, заснованого на знаннях. Вони дуже активні в інноваційній діяльності, направляють близько 3% і більше ВВП на дослідження й розвиток. Вони найбільшою мірою наблизилися до моделі «розумного суспільства», що є вищою формою розвитку цивілізації, заснованої на знаннях та освіті. На мою думку, саме така модель розвитку є найбільш перспективною і для України, і для Дніпропетровщини. А тому перехід до освіти для стійкого розвитку ми й розглядаємо як ключовий фактор побудови і в нас „розумного суспільства”.

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, концепція освіти для сталого розвитку виступає методологічною основою трансформації освітньої діяльності у відповідності з базовими тенденціями розвитку постіндустріального суспільства. Вона забезпечує узгодження інноваційного розвитку освіти в межах постнекла-

сичної парадигми з глобальними напрямами еко- та гуманоцентричної переорієнтації розвитку цивілізації. З іншого боку, вона сприяє формуванню ціннісних орієнтирів та методологій організації освітніх практик, які узгоджуються з постсучасним світорозумінням. Найбільш перспективним напрямом подальших досліджень слід вважати конкретизацію принципів освіти для сталого розвитку у вигляді системи цілепокладання освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соломатин Ю. Что такое „устойчивое развитие” для Украины? – <http://n-t.ru/tp/br/uru.htm>
2. Игнатенко А. А. „Сталий розвиток” или хлестаковщина наших дней. – <http://kremenchug-kpu.nm.ru/think/th000002.htm>
3. Висоцька О. Є. Концептуальні застави випереджаючої освіти для сталого розвитку / О. Є. Висоцька // Джерело. Дніпропетровська обласна педагогічна газета. – Дніпропетровськ : ТОВ „Книга”, 2009. – № 21 (30). – С. 6.
4. Вашекін Н.П. Ориєнтири опережающего образования / Н. П. Вашекін, А. Д. Урсул // Социс, 2000. – № 5. – С. 90-97.
5. На пути к образованию для устойчивого развития в России / под ред. Н. С. Касимова, С. М. Малхазовой. – М. : ГЕОС, 2006. – 206 с.

Михаил Романенко

Образование для устойчивого развития как методологическая основа интеграции содержания постнеклассического образования

Осуществлен анализ проблемы использования методологического содержания теории устойчивого развития в процессе становления постнеклассического образования. Обосновано роль образования для устойчивого развития для эффективного управления образовательными изменениями.

Ключевые слова: устойчивое развитие, постнеклассическое образование, философия образования.

Mikhailo Romanenko

Education for Sustainable Development as a Methodological Background for Integration of post-nonclassical education

The problems of using methodological content of sustainable development theory in post-nonclassical education are analyzed. The role of education for sustainable development for more effective management of education changes is grounded.

Key Words: sustainable development, post-nonclassical education, philosophy of education.